

Bas Albers and Gerard Janssen (Easy Aloha's)
Gaten en andere dingen die er niet zijn
Amsterdam, Nieuw Amsterdam, 2008, pp. 34–35

Ze zijn er wel

Een interview met gatenfilosoof Achille Varzi

Achille Varzi filosoof aan de Columbia universiteit in New York. Samen met Roberto Casati schreef hij verschillende boeken, waaronder in 1994 'Holes and Other Superficialities'.

Hoe ben je in de gatenfilosofie beland?

'In mijn toenmalige onderzoeksgroep discussieerden we over de metafysica van objecten en iemand vroeg of we gaten ook onder de objecten moesten categoriseren. We namen deze vraag serieus en begonnen erover na te denken. We realiseerden ons dat gaten alle eigenschappen bezitten van gewone objecten, met als verschil dat ze van niets gemaakt zijn. Ze hebben een vorm. Ik kan ze zien en ik kan ze tellen. In die tijd werkten Roberto Casati en ik aan de metafysica van het gezond verstand. Keukenmetafysica noemden we dat. De filosofie van het gewone leven. En vanuit dat perspectief waren we geïnteresseerd in de categorieën van entiteiten die behoren tot ons gewone beeld van de wereld. En negatieve entiteiten als gaten en schaduwen leken daar bij te horen.'

Zijn er veel filosofen die zich bezighouden met gaten, en andere dingen die er niet zijn? Of ben je een filosofische uitzondering?

'Tegenwoordig zijn er verschillende filosofen die afwezigheden serieus nemen. Niet alleen gaten, maar afwezigheden in het bijzonder. Dingen die we niet doen, en die toch causaal verantwoordelijk zijn voor wat gebeurt, bijvoorbeeld in uitspraken als: "er was een explosie omdat je het gas niet uit hebt gezet." Ik behoor overigens niet tot deze filosofen. Ik geloof niet in negatieve acties of negatieve gebeurtenissen. Maar gaten, schaduwen en misschien ook stiltes in de muziek zijn wat mij betreft gelijk aan materiële of fysieke gebeurtenissen. Het feit dat ze niet van gewone materie gemaakt zijn betekent niet dat ze er niet zijn. Ze zijn er wel.'

Heeft het boek 'Holes and Other Superficialities' veel reacties opgeleverd?

'Het boek was bedoeld als sceptische reactie op de gangbare gedachte dat gaten eigenlijk niks zijn. In het bijzonder mensen uit de kunstmatige intelligentie waren positief over het boek. Ruimtelijk redeneren en ruimtelijke representatie zijn daar belangrijke onderwerpen. In de robotica is het belangrijk om gaten te identificeren en te begrijpen wat het zijn. Een robot moet in staat zijn om een schilderij van een raam te

onderscheiden, en een schaduw van een gat. Voor mensen zijn dat soort dingen vanzelfsprekend, maar de dingen die voor mensen heel makkelijk zijn, blijken vaak het moeilijkst te implementeren in kunstmatige intelligentie. Computers kunnen schaken, maar hebben moeite om niet tegen een boom te botsen. Het concept van een gat blijkt heel centraal bij het representeren van de ruimtelijke structuur van objecten. De beste manier om daar mee om te gaan is door gaten naast de materiële objecten in de wiskundige vergelijkingen mee te nemen als variabelen. In de wiskundige theorieën voor ruimtelijke logica en ruimtelijk redeneren zijn er interessante resultaten in hoeverre je wel of niet een formele taal kan ontwikkelen, die niet refereert aan gaten. Er is veel werk gedaan met betrekking tot dit soort naïeve topologie. De conclusie lijkt te zijn dat je inderdaad niet zonder gaten kunt.'

Er zitten gaten in wat je wetenschappelijk kunt verklaren. Pascal had het ooit over het Godvormig gat. Kun je zeggen dat we ook niet zonder dat soort 'gaten' kunnen in de representatie van 'het leven'?

'Ja hoe zit het met goden en geesten? Er is een gat in ons begrip en er is geen twijfel dat religie de belangrijkste bron is geweest om dit gat op te vullen. Ik denk dat het wel meer een metaforisch gat is. Anders dan echte gaten zijn ze niet cruciaal. Het is meer een psychologische nood. Mensen hebben verklaringen nodig die ze niet bij de natuurwetenschappen vinden. Als een theorie ons vertelt dat de wereld een zootje deeltjes is, dan is dat teleurstellend. Als verliefdheid niet meer is dan elektrische gebeurtenissen in mijn brein, dan is dat ook teleurstellend. Dat willen we niet. We willen liefde hebben en een doel in ons leven. En we willen iets na dit leven. Maar dat is puur psychologisch. Ik denk niet dat het essentieel is, zoals gaten essentieel zijn bij het ruimtelijk redeneren.'